

Két ásátás – az aquincumi canabae déli szélén

(Budapest, III. ker., Lajos utca 71–89., Hrsz. 14641–50)

(Gregor Mihály emlékére)

2002. május 16. és november 22. között megelőző feltárást végeztünk a STRABAG Konzorcium tulajdonában lévő telkeken. Száztíz munkanap alatt hitelesítettük és kiegészítettük a több mint fél hektáros terület korábbi ásátási eredményeit, majd további ezer négyzetméter, fel nem tárt felületet vizsgáltunk át.

Már 1989-ben is öt nagyobb szelvényt nyitott meg Debitzky K. és Márity E., de csak a III. és IV. szelvényben fejezték be a kutatást. (1. kép) Előzetes jelentésük szerint, itt, az aquincumi „katonavárosból kivezető *limes*-út mellett, az út keleti oldalán”, egy még nem ismert, későrómai temető létesült a 3. század végén. (DEBITZKY 1991) A 103 csontvázas sír többsége bolygatott, 31 biztosan észak–déli, 32 nyugat–keleti tájolású volt. Utóbbiak közül 20 épített téglasír. Legtöbb az egyszerű, esetleg tegulás fedésű földsí, ritkább a kőlapokból

Two excavations in the southern part of the Aquincum canabae

(Budapest III, 71–89 Lajos Street; Lrn.: 14641–50)

(In memoriam Mihály Gregor)

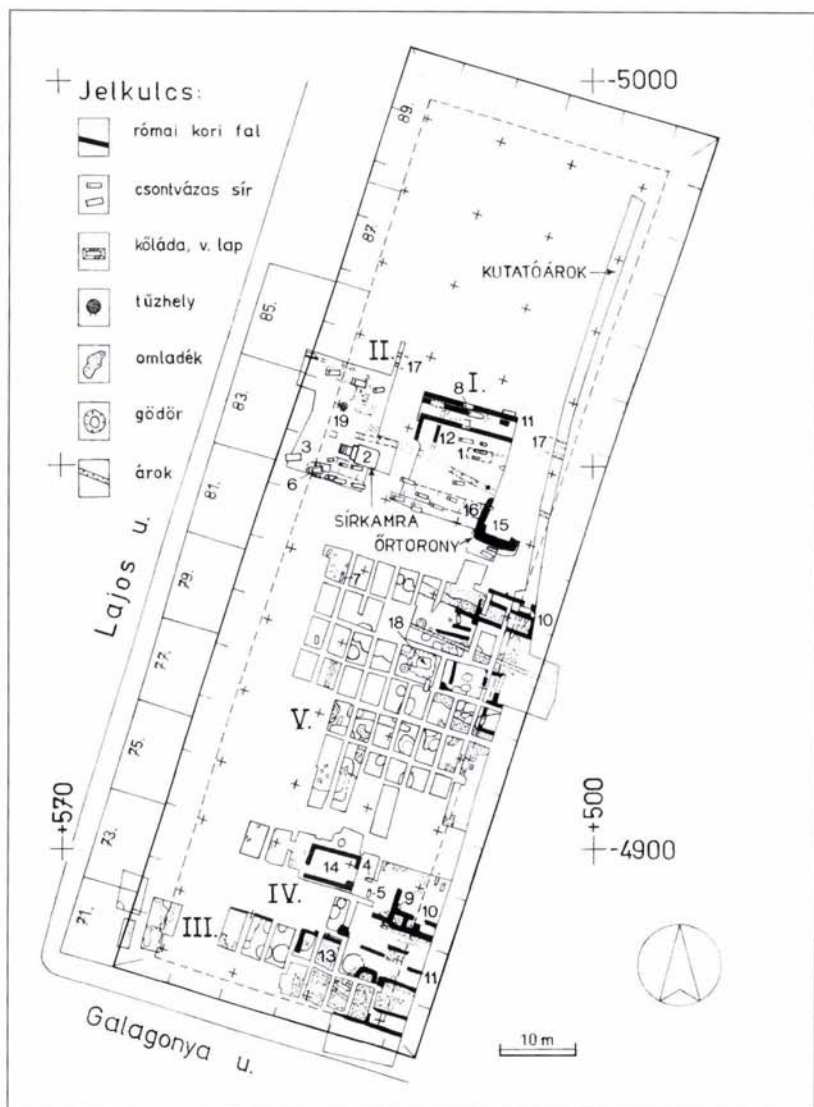
We carried out excavation preceding development work in the plot owned by the STRABAG Konzorcium between 16 May and 22 November 2002. In these 110 work-days we authenticated and complemented former excavation data for a surface measuring more than half a hectare, then investigated another thousand square meters, which had not been excavated.

K. Debitzky and E. Márity had already opened five large trenches in 1989, but only completed trenches III and IV (Fig. 1). According to their preliminary report, an until then unknown late Roman cemetery was established at the end of the 3rd century here “by the *limes* road leaving the Military Town, on the eastern side of the road” (DEBITZKY 1991). Most of the 103 inhumation burials had been disturbed. Thirty-one were certainly oriented in a north–south direction and 32 in a

épített koporsó. (1. kép: 1) Előke-
rült egy kőből épített, téglapadlós
sírkamra is, amit még a római kor-
ban kifosztottak és feldúltak. (1.
kép: 2) A mérhető csontvázak alap-
ján, 56 felnőtt, 2 kamaszkorú, 11
gyerek és 3 újszülött különíthető
el, egy esetben, egész család – apa,
anya és csecsemő – feküdt a sír-
ban. (1. kép: 3) Mivel az ásatás tel-
jes leletanyaga, a mai napig feldol-
gozatlan és közöletlen, a sírok pon-
tos datálása nem lehetséges. Né-
hány melléklet valóban arra utal,
hogy a temető „a 3. század végén
indult”, – például Faltenbecher, –
vörös bevonatú korsó és kantharos
(1. kép: 4 és 5) és a 4. században fo-
lyamatosan használták – hagyma-
fejes fibulák, (1. kép: 3 és 6) – há-
rom bronzhuzalból sodrott karkötő,
(1. kép: 7, TOPÁL 1993, 41, Gr.
86/20) – kúpos üveg pohár és korsó.
(1. kép: 8 és 9, BARKÓCZI 1987)
Egy bizonyítanul meghatározott
(Valens, vagy Gratianus) érme da-
tálja a legkésőbbi sírt a 4. század
végére. (1. kép: 9) (MÁRITY 1989,
19, MADARASSY 2000, 34–38.)

Kizárólag az ásatási dokumentá-
cióból tudhatjuk meg, hogy a síro-
kat több helyen, korábbi épületek
falaiba, vagy azok omladékába ás-
ták. (1. kép: 8 és 9) Az alapozásig
visszabontott falcsomkok, törede-
zett falsíkok kusza labirintusra em-

east–west direction. Twenty of the
latter ones were brick graves. The
majority of the graves were simple
shaft graves, sometimes covered
with *tegulas*. Only rarely was the
coffin formed from stone slabs
(Fig. 1: 1). A stone burial chamber
was also found with a brick floor. It
had already been robbed and loot-
ed in the Roman period (Fig. 1: 2).
Of the measurable skeletons, 56
adults, 2 adolescents, 11 children
and 3 infants could be differenti-
ated. In one case, an entire family:
father, mother and their infant
child lay in the grave (Fig. 1: 3). As
the complete find material of the
excavation has not yet been ana-
lyzed or published, it is impossible
to provide an exact dating for the
graves. Some elements in the
grave furniture strongly suggest
that the cemetery “began at the
end of the 3rd century”, e.g.
Faltenbecher, a red slipped jug and
a kantharos (Fig. 1: 4 and 5). The
cemetery was continuously used
throughout the 4th century as
shown by the presence of the fol-
lowing types of artifacts: – bulb-
headed brooches (Fig. 1: 3 and 6),
a bracelet twisted from three
bronze wires (Fig. 1: 7, TOPÁL
1993, 41, Gr. 86/20), a conical
beaker and a glass jug (Fig. 1: 8 and
9) (BARKÓCZI 1987). An uncer-

1. kép: A Budapest, III. ker., Lajos utca 71–85. szám alatti ásatás alaprajza, 1989 (Hable T. Debitzky K. és Máriy E. alapján)

Fig. 1: Bp. III, 71–85 Lajos Street: excavation plan, 1989 (T. Hable after K. Debitzky and E. Máriy)

2. kép a: A 2. századi őrtorony délnyugati sarka és falai (1989)

b: A 2. századi őrtorony északkeleti sarka és falai (2002)

Fig. 2 a: The southwestern corner and walls of the watchtower, AD 2nd century (1989)

b: The northeastern corner and walls of the watchtower, AD 2nd century (2002)

lékeztetnek. Egy-egy helyiség tisztán kivehető, (1. kép: 10) de a nagyobb alaprajzi egységek nem. Két ház szélén, folyosót határoló *porticus*-fal állt. (1. kép: 11) Az I. szel-

tainly identified coin (Valens or Gratianus) dates the latest grave from the end of the 4th century (Fig. 1: 9) (MÁRITY 1989, 19).

We know only from the excavation documentation that, in several places, the graves were dug into the walls or the ruins of former buildings (Fig. 1: 8 and 9). The wall foundations were pulled down to their base leaving the fragmentary wall profiles reminiscent of a labyrinth. Some rooms are clearly outlined (Fig. 1: 10), but not the larger units in the ground plan. A *porticus* wall bordered a corridor at the edge of two houses (Fig. 1: 11). In the northern part of trench I, it was built beside the end wall of an earlier building, one of the dividing walls of

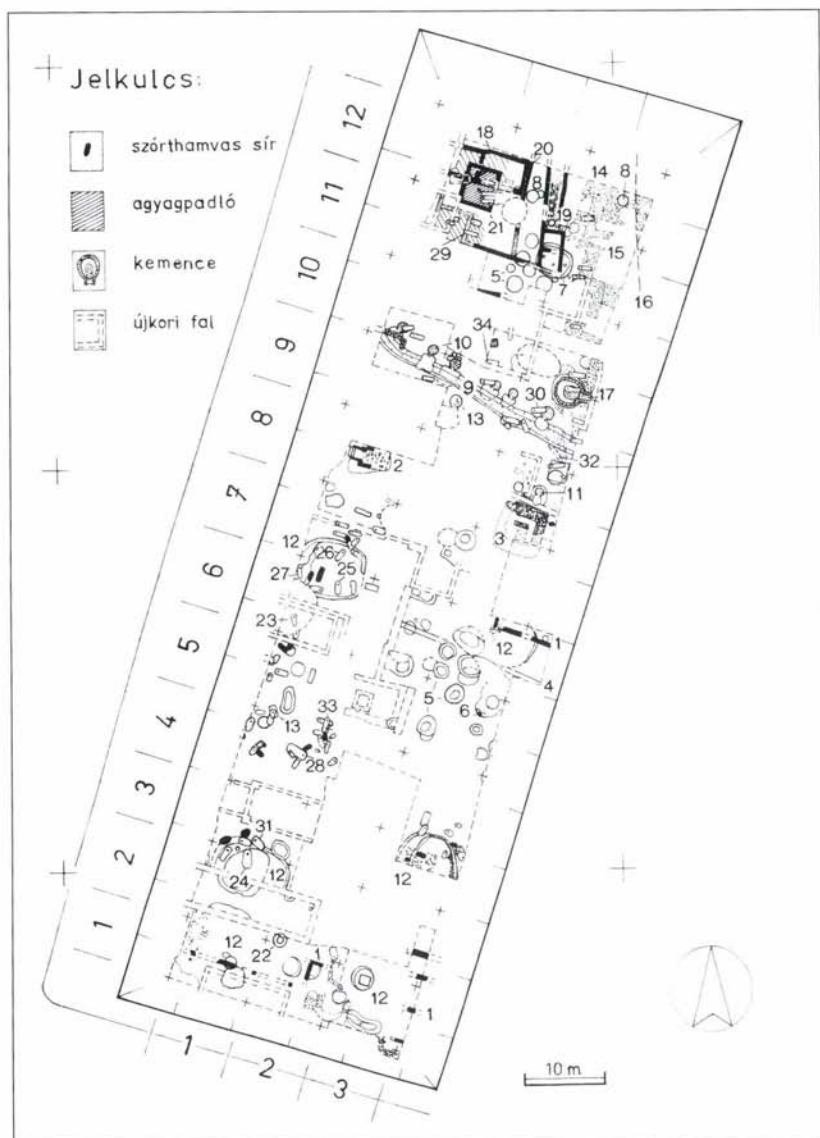
which was covered by the new wall of the building (Fig. 1: 12). A paved yard was constructed at the western end of the *porticus* of the other building (Fig. 1: 13). The

vény északi felében, ezt egy korábbi épület zárófala mellé építették, melynek egyik osztofalát az új épületfal fedti. (1. kép: 12) A másik *porticusának* nyugati végében kövezett udvart alakítottak ki. (1. kép: 13) Az épületek tájolása egyező, kis különbségekkel délkelet–keleti, a főhomlokzat és bejárat a délkeleti oldalon volt. (1. kép: 14) Laza, foghíjas beépítésre utal, néhány nagyobb, köves felület, – az ásatók szerint „út-réteg”, vagy „járószint”. (MÁRITY 1989, 32–33.) Az épületeket nem datálták és rendeltetésük is kérdéses, egy kivételével. (1. kép: 15) Két masszív fal kibontása után már 1989-ben körvonalazódott egy kisméretű őrtorony alaprajza. (2. kép és MÁRITY 1989, 18.) Tisztázódott, hogy az alapot, egy korábbi, széles árok vonalába ásták és hogy hasonló árok a toronytól északra is várható. (1. kép: 16, 17) Római uralom előtti, „őskori és kelta kerámiát” találtak egy leégett vályogház omladéka alatt. (1. kép: 18)

1989 őszétől, a III. kerületi Tanács nem finanszírozta tovább az ásatást. A terület lassan szeméttel töltődött fel, majd a 90-es évek végétől, parkolónak használták. 2002 tavaszán, a korábbi, bonyolult szelvényezést nem folytattuk. Kitisztítottuk a régi szektorokat, de a dokumentáláshoz

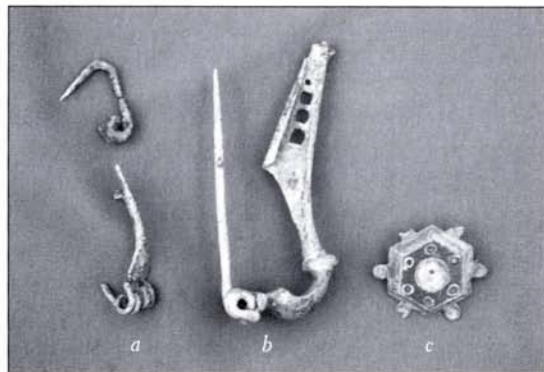
buildings have the same orientation to the southeast/east with slight divergences, the main facade and the entrance opened onto the southeastern side (Fig. 1: 14). Some larger stony surfaces, “road-layers” or “floor levels” according to the archaeologists, suggest that the houses were loosely constructed (MÁRITY 1989, 32–33). The buildings were not dated and their function is also unclear except for one (Fig. 1: 15). The ground plan of a small watchtower became evident already in 1989 after two massive walls were cleaned (Fig. 2 and MÁRITY 1989, 18). It became clear that the foundation was deepened along the line of a broad former ditch and that a similar ditch could be expected north of the tower as well (Fig. 1: 16, 17). “Prehistoric and Celtic pottery” was found, deriving from a time before the Roman occupation, under the ruins of a burnt-down mud-brick building (Fig. 1: 18).

From the autumn of 1989, the Council of the District III stopped financing the excavations. The territory slowly filled in with debris and from the end of the 90's it was used as a parking lot. By the spring of 2002, we no longer employed the former, complicated trench

3. kép: Budapest, III. ker., Lajos utca 71–89., ásatási alaprajz, 2002 (Hable T.)
 Fig. 3: Budapest III, 71–89 Lajos Street: excavation plan, 2002 (T. Hable)

új, 10 × 10 méteres egységeket tűztünk ki. (3. kép) Tizenegy év alatt, a római falak szétfagytak és „eltűntek”, vagy csak nyomokban maradtak meg, (3. kép: 1) leomlott az őrtorony délnyugati negyede és a későrómai sírkamra is. (3. kép: 3, 2) Az 53. és 63. szektorban megtaláltunk egy

4. kép: Késő kelta (La Tène III) kori (a) és római fibulák (b–c)
Fig. 4: Late Celtic (LT III) (a) and Roman brooches (b–c)

félig kibontott vizesárkot (3. kép: 4), néhány őskori gödrot (3. kép: 5) és egy zsugorításos temetkezést is. (3. kép: 6) Mivel, a terület nyugati szélét újkori pincékkel és középkori beásásokkal bolygatták, főleg az ismeretlen, északi zónákban vártunk eredményeket.

Kései kelta időszak

Nyeregterős, favázás épület mély, belső terében (3. kép: 7) és két hulladékgyödörben (3. kép: 8),

system. The old sectors were cleared and the territory divided into 10 × 10 m units for documentation (Fig. 3). In the intervening 11 years since the earlier excavations, frost had damaged the Roman walls so that they “disappeared” or only a few traces of

them survived (Fig. 3: 1). The southwestern quarter of the watchtower and the late Roman burial chamber had collapsed (Fig. 3: 3, 2). We found a half-cleaned water ditch in sectors 53 and 63 (4), then a few prehistoric pits (5) and an intact flexed inhumation burial (6). As the western edge of the

territory was disturbed by modern cellars and medieval pits, we primarily expected results in the unexplored northern zone.

Late Celtic period

We found closed (LT III) find assemblages in the deep interior of a saddle-roofed wooden-structure building (Fig. 3: 7) and in two refuse pits (8), which were not yet mixed with Roman wares. The bronze brooch found lying beside

ismét zárt (La Tène III) leletanyagot találtunk, ami közé még nem keveredett római áru. Az épület mellett heverő, bronz ruhakapcsoló tű, (4. kép: a, úgynevezett kis nauheimi *fibula*) Magyarországon eddig csak Velemszentvidről ismert (MISKE 1907) és a helyi lakosság nyugati kapcsolatait jelzi, időszámításunk kezdete körül. (JUD 1995, HUNYADY 1944)

Flavius-kor

Néhány római töredék mellett, több, késő La Tène kerámiát találtunk a területet átszelő, második, nagy árok betöltésében is. (3. kép: 9) A három méter széles, V-metszetű *fossát*, 1989-ben, csak kutatóárkokban figyelték meg. (1. kép: 17) Feltételezzük, hogy az árok korábbi, vagy egykorú, az úgynevezett óbudai *ala*-tábor falusias településével (80 körül), az északi oldalán földbe ásott, kicsi, egyterű kemencék pedig már az első legiótábor polgári településének (*canabae legionis*) terjeszkedését jelzik. (3. kép: 10) (NAGY T. 1973) A tűzhelyek fűzészerűen sorakoztak az árok szélén, kikotort hamujuk a félig feltöltődött árokba csúszott. E korszak emléke a délebbi *fossa* is, (1. kép: 16) további két kis kemence (1. kép: 19, 3. kép: 11), két kút és négy nagyobb mélyedés,

the building (Fig. 4: a, a so-called small Nauheim brooch) is known in Hungary only from Velemszentvid (MISKE 1907) and points to the western contacts of this population around the start of the present era. (JUD 1995, HUNYADY 1944).

The Flavian period

Beside a few Roman sherds, we also found several late La Tène sherds in the fill of the second large ditch which intersected the territory (9). The three meters wide *fossa*, which was V-shaped in cross-section, was observed in 1989 only in the excavation trench (Fig. 1: 17). We suppose that the ditch is older or contemporary to the village settlement of the so-called *ala* camp of Óbuda (dating to around AD 80). The presence of small single-chamber kilns were dug into the ground on the northern side already indicate the expansion of the civil settlement of the first legionary fortress (*canabae legionis*) (10) (NAGY 1973). The ovens follow one another in a chain along the edge of the ditch with the ash pulled out of the ovens sliding into the half-filled ditch. The more southerly *fossa* came from the same period (Fig. 1: 16) just as two other small ovens

(3. kép: 12) melyeket a 2. században, szemétdöbrökként használtak. (Sok őskori objektumot tártunk fel az árkok környezetében, köztük két, újabb, zsugorításos temetkezést: 3. kép: 13)

Antoninus-kor

Aquincum déli előterének egyik legfontosabb létesítménye a terület északkeleti, szűk háromszögében jelent meg. (3. kép: 14) Az észak–déli úttest szerkezete lényegében azonos a Lajos utca 35. szám alatt 1964-ben megfigyelt *limes*-útéval. (WELLNER 1971) A törtköves alapozás sötétszürke, humuszos réteg tetején feküdt. Ennek 20 centiméter vastag sóderes, murvás fedéséről hiányoztak a szokásos kőlapok, helyette további három, murvás megújítás következett. A domborodó út közepén, körülbelül 80–100 centiméter vastag lehetett, felületét sajnos egy újkori cserzőműhely kialakításakor alapozásig szétrombolták. (13. kép: 15) Az 1–2. századi út, körülbelül 8 méter széles volt, (3. kép: 16) a megújítások keleti szélét már nem értük el. (5. kép) Teljesen ép, erőprofilú *fibula* került elő az őrtorony bejárata előtt, (4. kép: b, PÁTEK 1942) ami arra utal, hogy az utat már Traianus császár (98–117) uralkodása alatt kiépíthették. (NAGY T. 1973, 115–117.)

(Fig. 1: 19, Fig. 3: 11), two wells and four larger depressions (13), which were used as refuse pits in the AD 2nd century. (Many prehistoric features were unearthed near the ditches including two other flexed inhumation burials: 13).

Antonine period

One of the most important establishments in the southern foreground of Aquincum stood in the northeastern narrow triangle of the territory (14). The structure of the north–south running road was practically identical to that of the *limes* road observed under 35 Lajos Street in 1964 (WELLNER 1971). The rubble foundation lay on top of a dark grey, humic layer. The usual stone slabs were missing from its gravelly/rubble covering (20 cm thick). Instead, three more rubble renovations followed. The road, with its convex back, may have been about 80–100 cm thick in the middle. Regrettably, the surface was destroyed down to its foundations by the construction of a modern tannery (15). The road from the AD 1st and 2nd centuries was about 8 m wide (16). The modern excavation never reached the eastern edge of the renovations (Fig. 5). An complete, strongly profiled brooch, was

5. kép: Római út maradványai
Fig. 5: The remains of the Roman road

Kései Antoninus-, Severus-kor

Talán a korszak derekán, de inkább csak a nagy germán-szarmata háborúk (155–179) után épültek először kő házak az út mentén. (1. kép: 12) Felszámolták a korábbi faházakat, kutakat, (3. kép: 12) eltüntették az ipari létesítményeket is. (10, 11 és 1. kép: 19) Ezt követően, olcsóbb fogadók (*mansio*), üzletek, raktárak (*taberna*) és szegényesebb lakóházak (*villa publica*) formálhatták az előváros képét. (1. kép: 11,

found in front of the entrance of the watchtower (Fig. 4: b, PATEK 1942), which implies that the road may already have been in use during Emperor Trajan's reign (AD 98–117) (NAGY 1973).

Late Antonine, Severus period

Stone houses were perhaps first built along the road (Fig. 1: 12) in the middle of the period or rather only after the great German–Sarmatian wars (AD 155–179). The earlier wooden houses and wells were demolished (Fig. 3: 12) and the industrial establishments were pulled down (10, 11 and Fig. 1: 19). Then, cheap inns (*mansio*), shops, stores (*taberna*) and modest dwellings (*villa publica*) may have formed the suburban townscape (Fig. 1: 11, 10, 14). It is probable that the huge lime kiln sunk into the ground beside the early road no longer operated in the AD 180's (Fig. 3: 17). In the autumn of 2002, we unearthed more walls in zone 12.1 (Fig. 3: 18). The main facade and portico of the building were aligned with the edge of the road, the floors of the rooms were covered with thin-

10, 14) Valószínű, hogy a korai út mellett földbe ásott, hatalmas mészegető kemence sem működött már a 180-as években. (3. kép: 17) 2002 őszén újabb falakat tártunk fel a 12.1. zónában. (3. kép: 18) Az épület főhomlokzata és tornáca, az út széléhez igazodott, helyiségeit, vékonyan kent, sárga agyagpadlóval burkolták, amit egyszer javítottak. A kövezett *porticus* déli végében kutat ástak (3. kép: 19), majd, az első, nagyobb pusztulást követően megerősítették az északkeleti sarkot (3. kép: 20) és felszámolták a tornácot. A kútba nagy mennyiségű téglatörmelék került, a *porticus* helyét pedig az út közúzaléka fedte be. Legvégül teljesen új helyiséget (?) építettek a ház közepén, az előző falak és padlók romjaira. Egy alkalommal ez is leégett, padlóját legalább háromszor újították meg. (3. kép: 21) Teljes leletanyagának feldolgozásáig sem a ház, sem az említett órtorony nem datálható pontosabban. Utóbbi alapozásának északkeleti sarkát és alapárkát is sikerült feltámi. (3. kép: 3) Ehhez hasonló, kisméretű órtorony 1958-ban került elő a Lajos utca 29–31. szám alatt, innen 550 méterre, délre. (WELLNER 1963) Objektumunk legfontosabb adatai, – falvastagság (1, 2 méter), – külméret (6 × 6 méter), – beltér (3,2 × 3,6 méter)

ly spread yellow clay, which had been repaired at least once. A well was dug in the southern end of the paved portico (19), then, following the first larger destruction event, the northeastern corner was reinforced (20) and the portico pulled down. Numerous brick fragments fell into the well and the place of the portico was covered by rubble from the road. Finally, a new room (?) was built in the center of the house over the ruins of the former walls and floors. Once it also burned down and the floor was renewed at least three times (21). Until the analysis of the find material is complete, neither the house nor the above-mentioned watchtower can be dated exactly. We succeeded in unearthing the northeastern corner of the foundation and the foundation ditch of the latter as well (3). A similar small watchtower was found about 550 m to the south under 29–31 Lajos Street in 1958 (WELLNER 1963). The most important data for the feature include: – wall thickness (1.2 m) – exterior measurements (6 × 6 m), – interior measurements (3.2 × 3.6 m). The presence of a hexagonal cloisonné brooch in the foundation ditch (Fig. 4: c, SELLYE 1939), dates the building to the time of

–, valamint az alapárókban talált, hatszögletű, rekeszzománcos fibula alapján (4. kép: c, SELLYE 1939) az építmény Commodus császár (180–192) reformjának időszakára datálható. (LŐRINCZ 1990) Jelenleg csak a 22. számú kút zárt leletanyagát ismerjük Aquincum virágkorának időszakából. (6. kép, lásd PÓCZY 1956)

6. kép: Római kút leletei a 3. századból
Fig. 6: Finds from the AD 3rd century Roman well

Katonacsászárok kora és a 4. század

Véleményünk szerint a házak pusztulása és a 3. századi temető kialakulása között csupán egy-két évtized telt el. Harminc méterre innen, a Lajos utca nyugati oldalán, már a 3. század első felére keltezhető, hamvasztásos temetkezés is előfordult! (HABLE 1996) 1989-ben

Emperor Commodus's (AD 180–192) reform (LŐRINCZ 1990). To date, only the closed find assemblage from well no. 22 is known from Aquincum's heyday (Fig. 6 see PÓCZY 1956).

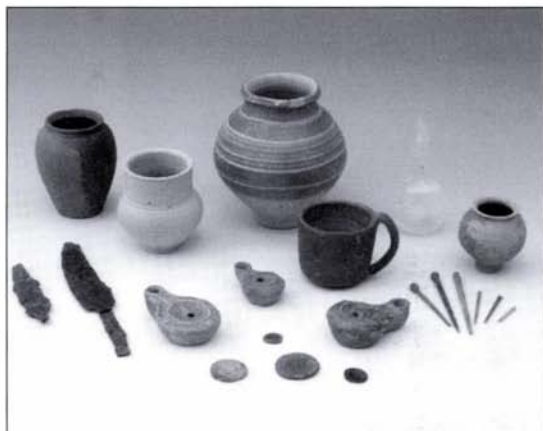
The period of the soldier-emperors and the 4th century – We think that only one or two decades passed between the perishing of the houses and the establishment of the cemetery in the AD 3rd century. Thirty meters from here, on the western side of Lajos Street, cremation burials dated from the first half of the AD 3rd century even occur (HABLE 1996). In 1989, no cremation burials were found (among the 77 cases which could be evaluated):

56 shaft graves, 15 graves with brick coffins, 3 graves with stone slabs and 3 graves with wooden coffins were unearthed; the majority of the deceased were adults, 4 were adolescent, 10 were children and 5 infants. By the end of the second season (altogether 206 graves were documented), the ratio of the north–south oriented

nem találtak égetéses temetkezést, 2002-ben tizenhetet tártunk fel, további, 86 csontvázas mellett. Utóbbiak statisztikája: (77 értékelhető közül): 56 földsír, 15 épített, téglakoporsós, 3 kőlapos és 3 fakoporsós; – a halottak többsége felnőtt, 4 kamaszkorú, 10 gyermek és 5 újszülött volt. A második kampány végére (összesen 206 dokumentált sírt ismerünk meg) csökkent az észak–déli, szaporodott a kelet–nyugati tájolású sírok aránya (41:59), a fő tájolási irányoktól való eltérés 50%. A legkorábbi sírokban, keleti eredetű, koloniális vereteket találunk: Alexander Severus as, AVG. K. MAVP. CE körirattal

(3. kép: 23), III. Gordianus moesiai verete (3. kép: 24) és bronz medallionja. (3. kép: 25) Utóbbi hátlapján, görög szöveg emlékeztet egy császári rendeletre és két, kis-ázsiai város kapcsolatára: ΕΠΙΣΤΟΒΑ ΛΟΓΙΣΜΟΥ / ΠΕΡΓΑΜΗ / ΝΩΝ / ΚΑΙ ΝΕΙΚΟΜΗ / ΔΕΩΝ / ΟΜΟΝΟΙΑ. A 3. századi sírkerámiák között (7. kép) van korábbi típusú és barbár ízlésű is. (3. kép: 26) A 4. század első felében, a korszak

graves decreased while that of the east–west oriented ones increased: 41: 59; the divergence from the main orientations was 50%. Colonial coins from eastern mints were found in the earliest graves: a Alexander Severus as, with the cir-

7. kép: Válogatás a 3. századi sírok leletanyagából

Fig. 7: A selection from the finds of the graves from the AD 3rd century

cumscription AVG. K. MAVP. CE (Fig. 3: 23), a III Gordianus's coin from Moesia (24) and a bronze medallion issued by him (25). A Greek text can be found on the reverse of the latter: it is reminiscent of an imperial decree and the contact between two Minor Asian towns: ΕΠΙΣΤΟΒΑ ΛΟΓΙΣΜΟΥ / ΠΕΡΓΑΜΗ / ΝΩΝ / ΚΑΙ ΝΕΙΚΟΜΗ / ΔΕΩΝ / ΟΜΟΝΟΙΑ. The grave ceramics from the AD

jellegzetes leletei mellett (8. kép) még előfordulnak értékesebb tárgyak: – vésett üvegtál (3. kép: 27 – BARKÓCZI 1987, 25b), – bronz, huzalból sodrott karperec (29 – lásd mint 1. kép: 7), – hurkosvégű, arany fülbevaló (3. kép: 29 – TOPÁL 1993, Pl. 90/3–4), – vésett csont karkötő és apró arany henger (3. kép: 30) Sok a bolygatott, kifosztott sír, majd a 4. század közepétől egyre több a szegényesen eltemetett halott, egy-egy korsóval, fazékkal, aprópénzzel (például 3. kép: 31: Constans császár 337–346 közötti *follis*ával). Ritka leletnek számít egy bronz körző (3. kép: 32), rövid kard (3. kép: 33) és egy karcolt, vonalrajzos, emberi alakkal, ABC fel-

3rd century (Fig. 7) includes earlier types and items reflecting barbarian tastes as well (26). In the first half of the AD 4th century, more valuable objects including an etched glass bowl (27 – BARKÓCZI 1987, 25b), a bracelet twisted from a bronze wire (29 – see like Fig. 1: 7), a gold earring with a looped terminal (29 – TOPÁL 1993, Pl. 90/3–4), an incised bone bracelet and a tiny gold cylinder (30) came to light in addition to characteristic finds of the period (Fig. 8). There are many violated, robbed graves compared to the middle of the AD 4th century when the number of dead buried with modest grave goods of

a few jugs, pots, small change (e.g. 31: Emperor Constantine's *follis* from between AD 337 and 346) increases. A pair of bronze compasses (32), a short sword (33) and a brick fragment with the incised linear drawing of a man on it and the inscription ABC (34) are rare finds. We found graves in every zone dug into the road, the ovens, the

8. kép: Válogatás a 4. századi sírok leletanyagából
Fig. 8: A selection from the finds of the graves from the AD 4th century

irattal ellátott téglatöredék. (3. kép: 34) Sírokat minden zónában találunk, az úttestbe, kemencékbe, épületromokba ásva, de 4. század végére datálható lelet már nem került elő.

Hable Tibor

Őskori településnyomok az aquincumi canabae déli szegélyén

A Duna fővárosi szakasza mentén – kihasználva a folyó nyújtotta kedvező földrajzi körülményeket – a különböző őskori kultúrák lelőhelyei szinte egybefüggően követik egymást. Ennek ismeretében nem meglepő, hogy a nagy felületre kiterjedő megelőző feltárás során a középkori és római kori objek-

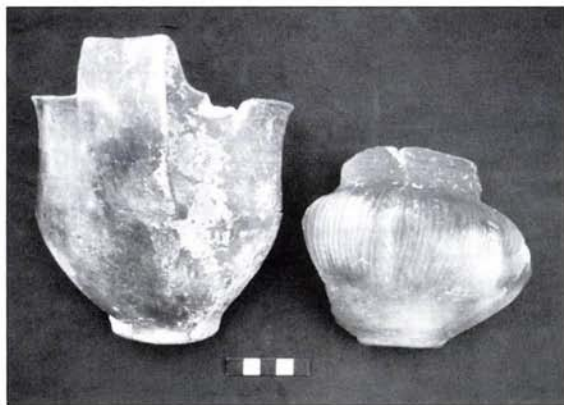
tuin of the buildings, but no more finds were recovered from the period after the end of the AD 4th century. (Finally, I would like to express my thanks to my colleague Péter Vámos and András Márton, both university students for their collaboration).

Tibor Hable

Marks of Prehistoric settlements on the Southern edge of the Aquincum canabae

Sites of various prehistoric cultures follow one another in a nearly continuous line along the Danube in Budapest, profiting from the favourable geographical conditions offered by the river. Thus, it is not astonishing that in the course of the excavation preceding development work on a large surface, remains from two prehistoric periods were found under the medieval and Roman period layers.

The territory was first inhabited in the late Copper Age. Several large

9. kép: Késő rézkori edények a lelőhelyről
Fig. 9: Late Copper Age vessels from the find location

tumok alól az őskor két időszakának emlékménye is előkerült.

A terület először a késő rézkor időszakában népesült be. Ebből az időszakból több nagyobb méretű, kerek alaprajzú hengeres falú, vagy enyhén méhkas alakú gödröt tártunk fel, gazdag kerámia és állatcsont anyaggal. A hulladék-, vagy tároló-gödrök mellett előkerült egy félig földbe mélyülő, lekerekített téglalap alaprajzú objektum cölöplyukakkal, amit esetleg valamilyen építményként interpretálhatunk. Ugyancsak kiemelésre érdemes egy kerek, körülbelül 1,2 méter átmérőjű gödör, amelynek középső részét sárga agyaggal tapasztották le, a letapasztás alól késő rézkori edénytöredékek mellett egy szép kidolgozású csiszolt kőbalta került elő. Az objektumokból és néhány helyen (ahol a későbbi építkezések érintetlenül hagyták) megfigyelhető őskori barna rétegből előkerült kerámia-töredékek a badeni kultúra klasszikus időszakára datálják a feltárt teleprészletet. Hasonló korú lelőhelyek sűrűn egymás mellett követik a Duna folyását a főváros területén. (ENDRÓDI 1991, 1997, 2002/1) A jelenlegi feltárás közeléből a Szépvölgyi út – Bécsi út sarkáról ismert egy késő rézkori teleprészlet. (ENDRÓDI 1998)

pits with round ground plans and cylindrical walls or slightly beehive-shapes were unearthed from this period, containing a rich pottery and animal bone material. Beside the refuse or storage pits, a semi-subterranean feature was also unearthed. Its ground plan was oblong with post holes and can perhaps be interpreted as some kind of a building. A round pit with a diameter of about 1.2 m is also worth mentioning. Its central part was daubed with yellow clay. From under the daubing, late Copper Age sherds and a finely finished polished stone axe were recovered. The sherds found in the features and in the brown prehistoric layer, which could be observed in a few spots (where later constructions did not disturb it) date the unearthed settlement fragment to the classical phase of the Baden culture. Sites of the same age are densely distributed along the Danube in Budapest (ENDRÓDI 1991, 1997, 2002). Near this excavation, part of a late Bronze Age settlement came to light at the corner of Szépvölgyi Road and Bécsi Road (ENDRÓDI 1998).

After the late Copper Age, the next inhabitants in this area arrived in the late Bronze Age. The

A késő rézkor időszakát követően a késő bronzkor időszakában vált újra lakottá a terület. Az ebbe az időszakba sorolható néhány kerék alaprajzú gödröt a későbbi építkezések sajnos nagyrészt elpusztították. A gödrökből előkerült leletanyag – elsősorban a háromszög át-metszetű, perem fölé magasodó fülű csészék és néhány sikozott perem – alapján a késő bronzkori települészetet korai-urnamezős időszakra datálhatjuk. A feltárt telepjelenségek minden bizonnyal összetartoznak a jelenlegi feltárás közelében, a Lajos utca – Nagyszombat utca – Bécsi út – Galagonya utca által határolt telken előkerült hasonló korú telepjelenségekkel, köztük egy íves záródású cölöpszervezetes házzal. (Hable T. ásatása, 1995, BTM adattár 1792–96.)

A jelenlegi és a korábbi feltárások adatai alapján Budaújlakon egy nagyobb késő bronzkori település látszik körvonalazódni. Mindez megerősíti a korszak településtörténeti viszonyairól rendelkezésre álló adatainkat: a főváros vidékén megfigyelhető a települések számának erőteljes növekedése, (VADÁSZ 1992, 222.) összefüggésben a halomsíros időszak végén zajló stabilizációs folyamatokkal, amelyek végeredményeként kialakul – a nagy sírszámú, gazdag

few round pits dated from this period were mostly destroyed by later constructions. The finds recovered from the pits, primarily cups with the handles of triangular cross-section raised above the rim, date this part of a late Bronze Age settlement to the late Tumulus – early Urnfield period. The unearthened settlement features are most probably linked with the settlement features uncovered in the nearby plot bordered by Lajos Street, Nagyszombat Street, Bécsi Road and Galagonya Street, among them a post-structure house ending in an arch (excavation by T. Hable, 1995, BTM archives 1792–96).

Based on data from recent and earlier excavations, a large Late Bronze Age settlement seems to be outlined. All these corroborate the data we have about the settlement history of the period, which indicates a rapid increase in the number of settlements located in the territory of Budapest (VADÁSZ 1992, 222), in connection with stabilisation processes which occurred at the end of the Tumulus period. The consequence of this process was the development the Urnfield culture with rich cemeteries numbering many graves, a settlement hierar-

temetőkkal, erődített és erődítetlen településekből álló településhierarchia megjelenésével és fejlett fém- és kerámiaművességgel jellemezhető – urnamezős kultúra. (KÓSZEGI 1988, 19–20, 59–61.)

Reményi László

Középkori kutatás a Lajos utcai telken

A szabályos, egységes szerkezetű egykori telkek impozáns tanúi voltak a Lajos utcai oldalon fűzészerűen felsorakozó, kelet–nyugati tengelyű téglaboltozatos kőpincék falai. Különlegesnek bizonyult a 89. számú telek. Hátsó, keleti részén 10 darab földbe ástott hordó vagy dézsa alsó 40–50 centiméter mély része került elő. Észak-déli tengelyben, párhuzamosan 2 × 4 pár, keletebbre további két darab. A rendkívül jó megtartású fakonstrukciókban fehér lerakódást találtunk. Jelenleg timsót használó tímárműhely maradványaiként, cserzőkádjaiként azonosítjuk őket.

A telkek kialakítása során kerülhetett földbe a 79. szám alatt talált Lotharingiai Ferenc István 1735-ben vert dukátja.

A 77. telek nyugati sávjában észak-déli irányú apróköves, bogárhátú út húzódott. Az utat a 16–17. században használhatták.

chy composed of fortified and unfortified settlements and highly developed metal and ceramic crafts (KÓSZAGI 1988, 19–20, 59–61).

László Reményi

Medieval investigations on the Lajos Street lot

The walls of the east-west oriented stone cellars with brick vaults, following one after the other by the side of Lajos Street, bear magnificent witness to the former lots of regular and uniform structures. Lot no. 89 proved to be particularly interesting. The lower 40–50 cm parts of 10 barrels or casks dug into the earth were found in the eastern part at the back of the lot. Two sets of 4 pairs were uncovered parallel to this along a north-south axis, and yet two more specimens eastwards. A white deposit was found in the extremely well preserved wooden constructions. They are provisionally identified as the remains of tanning vats of a tannery, where tannic acid was used.

Francis Stephen of Lorrain's ducat minted in 1735 found at lot no. 79 may have been buried when the lots were established.

A telekesoport a középkor folyamán Óbuda mezőgazdasági övezetébe tartozott. Valószínűleg része volt Zalai Tamás klarissza apácának eladott szántójának. (BERTALANNÉ 1973) Az apáca birtoklás idején e terület mezőgazdasági jelentősége csökkenhetett. Ebből az időszakból származik a terület nyugati szélén, részben a rézsű alá húzódó kilenc darab szabálytalan alakú, változatos méretű és mélységű gödör. Mindegyik gazdag, 14–15. század fordulójára keltezhető anyagot tartalmazott. A 75. telek területén feltárt gödör betöltéséből dél-északi tengelyben fektetett emberi csontvázat emeltünk ki.

1989-ben Gádor Judit ásatai során több ponton is talált 12–13. századi településnyomokat. (GÁDOR 1992) Kiemelkedő jelentőségű volt a terület keleti szélének középső részén előkerült, félig földbe mélyített faszerkezetű, leégett gazdasági építmény. Budaújlak területén végzett korábbi kutatások alapján várható volt, hogy az említett épület környezetében további épületek állhattak, amelyek körülbelül 30 méteres körben keresendők. (KÁRPÁTI 2002) A 77. számú telek délnyugati részén 5,5 × 2,5 méter mérhető alapterületű veremépület nyugati fele került elő. Délnyugati sarkában nyugati

A north-south running convex road paved with small stones was found in the western zone of lot no. 77. It may have been in use in the 16th-17th centuries.

The group of lots were part of the agricultural zone of Óbuda in the Middle Ages. They were probably included in the arable land that Tamás Zalai sold to the Order of Poor Clares. (BERTALANNÉ 1973) The agricultural significance of the territory probably decreased during the time it was used by the nuns. The nine pits with their irregular shape and diverse measurements and depths, which partly extended under the slope in the western part of the territory, came from this period. They all contained a rich material from the turn of the 14th and 15th centuries. The fill of the pit unearthed at lot no. 75 contained a human skeleton laid along a south-north axis.

Judit Gádor found settlement traces from the 12th and 13th centuries at several spots during her excavations in 1989 (GÁDOR 1992). The semi-subterranean, timber structure out-building, which burned down in the middle of the eastern edge of the territory, was of special importance. Former investigations in the territory of Budaújlak implied that more build-

irányban rézsútosan ásott, alján lapos kővel bélelt, 20 centiméter átmérőjű cölöplyuk bontakozott ki. A veremépületet felhagyták a 13. században. A leírt épülettől körülbelül 6 méterre nyugatra 40 centiméter széles kőalapozású, sarkain többször megújított cölöptagolású, $2,5 \times 1,5$ méteres mérhető alapterületű építményt tártunk fel. A két jelenség között, utóbbit vágva, észak-déli tengelyű, $8,5 \times 3$ méter mérhető alapterületű, ívelt aljú, árokszerű jelenség bontakozott ki, amelynek betöltését kisebb törtkövekből álló vastag rétegződés jelentette. A kövek fölött és a kövek között 13. századi kerámia-töredékeket gyűjtöttünk.

Kárpáti Zoltán

ings could be expected around this building, and they should be found in a circle of 30 m (KÁRPÁTI 2002). The western half of a semi-subterranean building was found in the southwestern part of lot no. 77 over a ground surface of 5.5×2.5 m. A posthole measuring 20 cm in diameter was discovered in the southwestern corner of this area. The post must have been dug slantwise in a westerly direction. It was lined with a flat stone on the bottom. The semi-subterranean house was abandoned in the 13th century. About 6 m west of this building, we unearthed a construction which sat on a 40 cm wide stone foundation. It measured 2.5×1.5 m, and the post divisions at the corners were repeatedly renewed. A north-south, trench-like feature could be observed between these two features and intersecting the latter one. The trench, with an curved bottom, was found on a ground surface measuring $8-5 \times 3$ m. It was filled with a thick layer of small broken stones. Pottery sherds from the 13th century were collected from above and between the stones.

Zoltán Kárpáti